

Miðvikudaginn 10. janúar 1996.

Nr. 419/1995.

Rannsóknarlögregla ríkisins

gegn

Agnesi Bragadóttur

(Jón Steinar Gunnlaugsson hrl.)

Kærumál. Vitni. Þagnarskylda. Blaðamenn. Opinberir starfsmenn. Bankar.

Dómur Hæstaréttar.

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Guðrún Erlendsdóttir, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Varnaraðili hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með kæru 15. desember 1995. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur sama dag um, að varnaraðila sé „skylt að koma fyrir dóm sem vitni til skýrslugjafar í RLR-máli nr. 3455/95“. Kæruheimild er í 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála.

Sóknaraðili krefst staðfestingar hins kærða úrskurðar og að varnaraðila sem vitni verði gert að svara spurningum um,

„– hvaða skriflegar heimildir það hafi haft undir höndum til að byggja greinaskrif sín á,

– hver hafi látið því í té þær skriflegu heimildir eða aðrar upplýsingar sem það byggði greinaskrif sín á“.

Varnaraðili krefst þess, að synjað verði beiðni Rannsóknarlögreglu ríkisins um að henni verði gert að svara framangreindum spurningum fyrir dómi.

Ríkissaksóknari hefur komið athugasemdum sínum á framfæri við Hæstarétt. Kemur þar fram, að embætti hans krefst staðfestingar úrskurðar héraðsdóms, og jafnframt, að ríkissaksóknari lítur svo á, að varnaraðili sé vitni í málinu. Henni sem blaðamanni hafi verið vítalaust að taka við trúnaðarupplýsingum bankans, hvort sem hún hafi gengið eftir þeim eða ekki. Hún hafi ekki brotið neinar reglur, sem varðað geti hana refsingu.

I.

Tildrög ágreinings aðila um vitnaskyldu varnaraðila eru rakin í hinum kærða úrskurði. Þar kemur fram, að sóknaraðili hafi farið

Þess á leit við dóminn með vísan til 74. gr. laga nr. 19/1991, að varnaraðili yrði kvædd fyrir dóm til að gefa vitnaskýrslu varðandi ætlað brot á þagnarskyldu samkvæmt 43. gr., sbr. 100. gr. laga nr. 43/1993 um viðskiptabanka og sparisjóði og 136. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Varnaraðili ritaði greinar í Morgunblaðið dagana 25., 26., 28. og 29. mars 1995 um skuldaskil Sambands íslenskra samvinnufélaga, en félagið gekk til nauðasamnings, sem staðfestur var með úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur 5. september 1994. Í greinunum virðist byggt á óvenjunáinni vitneskju um viðskipti þau, sem verið er að lýsa. Á vegum sóknaraðila fer nú fram rannsókn að fyrimælum ríkissaksóknara á því, hvort varnaraðili hafi við samningu greinanna stuðst við trúnaðargögn eða trúnaðarupplýsingar, sem hún hafi fengið hjá einhverjum starfsmönnum Landsbanka Íslands, er bundnir séu þagnarskyldu sem bankastarfsmenn og/eða opinberir starfsmenn. Fyrimælum ríkissaksóknara fylgdi samantekt bankaeftirlits Seðlabanka Íslands, þar sem fram kemur listi yfir trúnaðargögn, sem hér gætu komið til greina. Varnaraðili kom til yfirheyrslu hjá rannsóknarlögreglu 6. nóvember 1995 og neitaði þá að svara spurningum um heimildir sínar að greinunum. Varnaraðili kom fyrir héraðsdóm 17. nóvember 1995 og neitaði að svara spurningum sóknaraðila, sem fram koma í kröfugerð hans hér fyrir dómi. Í ályktarorðum hins kærða úrskurðar er niðurstaða héraðsdómara ekki skýrlega greind. Skilja verður þó úrskurð héraðsdómara svo, að hann leggi fyrir varnaraðila að koma fyrir dóm og svara þessum spurningum.

Varnaraðili styður neitun sína í fyrsta lagi við ákvæði 51. gr. laga nr. 19/1991 og í öðru lagi 1. mgr. 53. gr. sömu laga. Varnaraðili er blaðamaður og getur því verið undanskilin því að svara ákveðnum spurningum, en það breytir engu um það, að henni er skylt að koma fyrir dóm sem öðrum þegnum þjóðfélagsins, sbr. 49. gr. laga nr. 19/1991. Verður ekki séð, að um það sé ágreiningur í máli þessu. Fallast ber á rök héraðsdómara fyrir því, að varnaraðili geti ekki færst undan að svara spurningum sem vitni með vísun til 51. gr. laga nr. 19/1991. Jafnframt liggur það nú fyrir, að af hálfu ákærvaldsins er litið svo á, að varnaraðila hafi verið vítalaust að taka við upplýsingum frá starfsmönnum Landsbanka Íslands, þótt þær væru trúnaðarupplýsingar.

Samkvæmt framanskráðu fer því eftir skýringu 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991, hvort varnaraðila er skylt að svara fyrir dómi þeim spurningum, sem felast í kröfugerð sóknaraðila. Ákvæðið hljóðar svo:

„Peim, sem ber ábyrgð að lögum á efni prentaðs rits eða öðru efni, sem birt er opinberlega, er óskylt að skýra frá því fyrir dómi, hver sé höfundur að riti, grein, frásögn eða tilkynningu, sem hefur birst, án þess að höfundur væri nafngreindur. Þetta á þó ekki við, ef vitnisburðar er krafist vegna afbrots, sem ætla má að muni varða þyngri refsingu en fésektum eða varðhaldi, eða vegna brots gegn þagnarskyldu í opinberu starfi, enda sé vitnisburður nauðsynlegur fyrir rannsókn málsins og ríkir hagsmunir í húfi.“

Varnaraðili ritaði greinarnar í eigin nafni og ber sem höfundur ábyrgð á efni þeirra samkvæmt 15. gr. laga nr. 57/1956 um prentrétt. Skýra ber ákvæði 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991 svo, að það nái til tilviks þess, sem hér um ræðir. Ákvæðið undanskilur varnaraðila ekki frá vitnaskyldu, sbr. 49. gr. sömu laga, heldur því að svara spurningum um heimildarmenn að frásögninni, nema svo standi á sem í ákvæðinu greinir. Efni ákvæðisins á rót sína að rekja til ákvæða stjórnarskrár og mannréttindasáttmála um tjáningarfrelsi og byggist á þeim sjónarmiðum, að það sé almennt æskilegt og í samræmi við lýðræðishefðir, að almenningur fái að fylgjast með því, sem er að gerast í þjóðfélaginu. Verði ábyrgðarmenn efnis, sem birtist opinberlega, að gefa upp heimildarmenn sína, sé það til þess fallið, að efni, sem eigi erindi við almenning, birtist ekki.

Undanþáguákvæði síðari málslíðar 1. mgr. 53. gr. byggist aftur á móti á því, að hagsmunir þjóðfélagsins af því, að alvarleg refsiverð brot séu upplýst, geti verið svo brýnir, að þessi heimild ábyrgðarmannanna til að gefa ekki upp heimildarmenn sína verði að víkja. Þá byggist ákvæðið einnig á því, að svo mikilvægir opinberir og einstaklingsbundnir hagsmunir séu því tengdir, að opinberir starfsmenn virði þagmælsku um það, sem leynt á að fara lögum og eðli máls samkvæmt, að umrædd heimild hljóti að þoka.

Það heyrir undir dómstóla að meta það í hverju tilviki, hvort spurning sé svo löguð, að ábyrgðarmaður geti borið fyrir sig ákvæði 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991 um að gefa ekki upp heimildarmenn,

og einnig, hvort rannsóknarhagsmunir séu svo ríkir eða svo mikilsverður trúnaður brotinn, að þessi regla eigi ekki að gilda.

III.

Í málinu liggja fyrir skýrslur, sem nokkrir starfsmenn Landsbanka Íslands hafa gefið hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins. Jafnframt hefur Sigurður Markússon, fyrrverandi stjórnarformaður Sambands íslenskra samvinnufélaga, gefið þar skýrslur. Í skýrslum þessum kemur fram, að ýmis gögn hafa verið kynnt skýrslugefendum og þeir spurðir, hvort þeir hafi haft þau undir höndum og hvort þeir hafi komið þeim á framfæri við varnaraðila. Gögn þessi munu varða skuldaskil Sambands íslenskra samvinnufélaga, og telur bankaeftirlitið ljóst, að varnaraðili hafi haft einhver þeirra í fórum sínum, þegar hún ritaði greinarnar. Sóknaraðili telur, að yfirgnæfandi líkur séu til þess, að gögnin hafi borist varnaraðila frá einhverjum yfirmönnum Landsbanka Íslands, sem sé opinber stofnun. Með þessu hafi sá, er afhenti gögnin, rofið þagnarskyldu sína og orðið með því sekur um alvarlegt trúnaðarbrott. Ríkir hagsmunir séu því þess vegna tengdir, að varnaraðili greini frá því, hver eða hverjir séu heimildarmenn.

IV.

Samkvæmt 43. gr. laga nr. 43/1993 hvílir þagnarskylda á starfsmönnum viðskiptabanka og sparisjóða um allt það, er varðar hagi viðskiptamanna hlutaðeigandi stofnunar, og um önnur atriði, sem þeir fá vitneskju um í starfi sínu og leynt skulu fara samkvæmt lögum eða eðli máls. Ákvæði þetta byggist á því, að það geti bæði skaðað hagsmuni banka og sparisjóða og viðskiptamanna þeirra, sé þagmælsku ekki gætt. Landsbanki Íslands er í eigu ríkisins, og fallast verður á það með héraðsdómara að starfsmenn bankans séu opinberir starfsmenn, er falli undir ákvæði 136. gr. almennra hegningarlaga.

Samband íslenskra samvinnufélaga hafði um langa hríð verið eitt umsvifamesta fyrirtæki landsins, og vörðuðu málefni þess fjölmarga aðila. Opinber umræða um málefni sambandsins og skuldaskil getur því haft almennt gildi sem og umræða um hag og starfsaðferðir lánastofnana í landinu. Nauðasamningi sambandsins lauk með stað-

festingu hans samkvæmt úrskurði Héraðsdóms Reykjavíkur 5. september 1994. Í skýrslu Sigurðar Markússonar, fyrrverandi stjórnarformanns, 5. desember 1995 kemur fram, að hann telur, að greinar varnaraðila hafi ekki skaðað hagsmuni sambandsins. Þá hefur Landsbanki Íslands ekkert frumkvæði haft að þessu máli. Þar sem nauðasamningi er lokið og skuldaskil sambandsins gengin í gegn, eru ekki sömu hagsmunir tengdir þeim trúnaðarupplýsingum, sem varnaraðili er talin hafa haft undir höndum við samningu greinanna og annars hefði verið. Eins og mál þetta liggur fyrir, hefur ekki verið sýnt fram á, að svo ríkir hagsmunir séu í húfi fyrir Landsbanka Íslands, Samband íslenskra samvinnufélaga sem viðskiptamann hans, almenning eða rannsóknarvald, að varnaraðili geti ekki borið fyrir sig fyrri málslið 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991. Kröfum sóknaraðila er því hafnað, að því er varðar síðari spurningu sóknaraðila. Fyrri spurning sóknaraðila er hér í því horfi, að svar við henni gæti falið í sér svar við síðari spurningunni. Henni er því einnig hafnað. Er þá ekki tekin afstaða til þess, hvort varnaraðili þurfi að svara spurningum um tiltekin heimildargögn, verði það gert, án þess að með því sé ljósrað upp um heimildarmann hennar.

D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er felldur úr gildi.

Varnaraðila, Agnesi Bragadóttur, er ekki skylt að svara framangreindum spurningum sóknaraðila, Rannsóknarlög-reglu ríkisins.

Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 15. desember 1995.

Ár 1995, föstudaginn 15. desember, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem háð er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Júlíusi B. Georgssyni dómarafulltrúa, kveðinn upp úrskurður þessi.

I.

Rannsóknarlögregla ríkisins hefur krafist þess, að Agnesi Bragadóttur, kt. 190952-3989, blaðamanni á Morgunblaðinu, verði með úrskurði gert að svara spurningum fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur um, hvaða skrifleg gögn hún hafi haft undir höndum og frá hvaða mönnum hún hafi fengið gögn og

upplýsingar, er hún ritaði greinar sínar í Morgunblaðið 25., 26., 28. og 29. mars 1995, – þ. e. vitninu verði gert skylt að svara spurningum um, á hvaða heimildum hún hafi byggt greinaskrifin.

Af hálfu varnaraðila er þess krafist, að framangreindrar kröfu sóknaraðila verði synjað.

II.

Með bréfi, dagsettu 7. nóvember sl., fór sóknaraðili þess á leit við dóm-inn með vísan til 74. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála, að varnaraðili yrði kvædd fyrir dóm til að gefa vitnaskýrslu um ætlað brot á þagnarskyldu skv. 43. gr., sbr. 100. gr. laga nr. 43/1993 um viðskiptabanka og sparisjóði, og 136. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 í RLR-máli nr. 3455/95. Beiðnin er sett fram vegna opinberrar rannsóknar, er beinist að því að upplýsa, hvort varnaraðili hafi við ritun greinaflokks, sem birtist í Morgunblaðinu dagana 25., 26., 28. og 29. mars sl. um endalok Sambands íslenskra samvinnufélaga, byggt skrif sín á trúnaðarupplýsingum, sem ætla megi, að maður, sem bundinn er þagnarskyldu samkvæmt lögum nr. 43/1993, hafi látið varnaraðila í té. Í greinaflokki þessum var meginumfjöll-unarefnið, hvernig Landsbanka Íslands tókst að leysa upp viðskiptaveldi sambandsins, án þess að bankinn yrði fyrir milljarðatapi.

Ríkissaksóknari mælti fyrir um rannsókn þessa af hálfu Rannsóknarlög-reglu ríkisins með bréfi, dagsettu 1. ágúst sl., eftir að bankaeftirlit Seðla-banka Íslands hafði með bréfi, dagsettu 26. júlí sl., lagt málið fyrir ríkissak-sóknara. Í samantekt bankaeftirlitsins, sem fylgdi bréfi þess til ríkissak-sóknara, eru tilfærð dæmi um ummæli í blaðagreinunum um endalok sam-bandsins, sem talin eru vera tekin upp úr eða styðjast við gögn Landsbankans um uppgjör sambandsins. Í samantektinni eru einnig listuð upp gögn, allt trúnaðargögn eða trúnaðarupplýsingar, sem bankaeftirlitið telur, að varnaraðili hafi haft undir höndum eða haft upplýsingar um við ritun blaðagreinanna.

Við lögregluþyrifheyrslu 6. nóvember sl. neitaði varnaraðili að svara spurningum um, við hvaða heimildir hún hafi stuðst við greinaskrifin, sem og öðrum spurningum, er lutu að heimildum hennar og heimildarmanni eða -mönnum. Lýsti hún því yfir, að hún teldi synjun sína um heimildir og heimildarmenn eiga stoð í 8. kafla laga nr. 19/1991. Í framhaldi af því sendi sóknaraðili málið til dómsins. Við skýrslutöku hér fyrir dómi 17. nóvember sl. neitaði varnaraðili að svara framangreindum spurningum, og krafðist sóknaraðili þess þá, að varnaraðila yrði með úrskurði lýst rétt og skylt að svara spurningunum.

Af hálfu sóknaraðila og varnaraðila hafa verið lagðar fram greinargerðir.

Eftir framlagningu þeirra fór fram munnlegur málflutningur 6. þ. m., en að svo búnu var málið tekið til úrskurðar.

III.

Af hálfu sóknaraðila er því haldið fram, að starfsmenn ríkisbankans Landsbanka Íslands, svo sem bankastjórar og bankaráðsmenn, gegni opinberu starfi í skilningi XIV. kafla almennra hegningarlaga nr. 19/1940. Þagnarskyldubrot starfsmanns ríkisbanka sýnist beinlínis varða við 136. gr. laga nr. 19/1940, enda sé þar fjallað um brot í opinberu starfi. Væri þetta ákvæði ekki í XIV. kafla laganna, myndi þagnarskyldubrot starfsmanns ríkisbanka væntanlega varða við 43. gr. laga nr. 43/1993, sbr. 138. gr. almennra hegningarlaga.

Samkvæmt meginreglu 1. mgr. 49. gr. laga nr. 19/1991 sé öllum skylt að koma fyrir dóm í opinberu máli á varnarþingi sínu og bera þar vitni. Frá þessari meginreglu séu mikilvægar undantekningar, sem komi fram í 50.–55. gr. laganna. Það ákvæði, sem hér skipti máli, sé í 1. mgr. 53. gr. laganna, en það sé sniðið eftir 172. gr. dönsku réttarfarslaganna. Túlka verði ákvæðið þannig, að þeim, er ábyrgð ber að lögum á efni prentaðs rits eða öðru efni, sem birt er opinberlega, sé óskylt að skýra frá því fyrir dómi, hver sé höfundur eða heimildarmaður að grein eða frásögn, sem birst hefur, nema vitnisburðar sé krafist vegna afbrots, er ætla megi, að varða muni þyngri refsingu en sektum eða varðhaldi, eða vegna brots gegn þagnarskyldu í opinberu starfi, enda sé vitnisburður nauðsynlegur fyrir rannsókn málsins og ríkir hagsmunir í húfi. Gögn málsins beri með sér, að vitnisburðurinn sé nauðsynlegur fyrir rannsóknina. Mikilvæg ástæða bankaleyndar séu hagsmunir einstakra viðskiptamanna bankans af því, að málefni, sem varða fjárhag þeirra og bankinn fær vitneskju um, verði ekki opinberuð óviðkomandi aðilum. Þessir hagsmunir geti verið afar mikilvægir, t. d. þegar samband viðskiptavinarins við bankann varðar þýðingarmikil viðskiptaleyndarmál, en þetta geti einnig varðað persónulega hagsmuni.

Bankaleyndin myndi ekki hafa verið eins lífseig og raun ber vitni, ef einungis væri um að ræða tillitið til einkahagsmuna viðskiptavina bankans. Skýringin á því, hve lífseig bankaleyndin er, hljóti að vera fólgin í þýðingu og mikilvægi leyndarinnar fyrir markmið bankakerfisins. Óundanþæg forsenda þess, að bankarnir eigi að geta fullnægt hlutverki sínu í atvinnulífinu og samfélaginu í heild, sé, að þeir auðsýni viðskiptavinum sínum trúnað og láti viðskiptavini sína njóta trúnaðar. Grundvallarskilyrði þess, að aðili fái í raun tækifæri til að geyma trúnaðarmál annars, sé, að hann varðveiti þau leyndarmál, sem honum sé trúað fyrir. Viðskiptavinir, sem tapi trausti sínu á banka, er bregst trúnaði þeirra, snúi sér til annarra banka.

Ætla megi, að í því tilviki, sem hér um ræðir, hafi forsvarsmaður ríkisbanka, bankastjóri eða bankaráðsmaður, brugðist trúnaði viðskiptamanns bankans og um leið bankanum, sem hann starfar við. Miklu skipti, að trúnaðarþresturinn verði upplýstur, enda mikið í húfi.

Af hálfu varnaraðila er á það bent, að verið sé að rannsaka, hvort bankastarfsmenn hafi gerst sekir um refsiverð brot gegn 43. gr. laga nr. 43/1993, þar sem kveðið sé á um þagnarskyldu starfsmanna viðskiptabanka og sparisjóða, sbr. 100. gr. sömu laga. Sóknaraðili vísi einnig til þess, að brotið hafi verið gegn 136. gr. almennra hegningarlaga. Því sé mótmælt, að sú lagatilvísun geti átt við, sé það talið skipta máli, þar sem þagnarskylda bankastarfsmanna sé að öllu leyti hin sama skv. lögum nr. 43/1993, hvort sem banki sé í eigu ríkisins eða einkaaðila.

Krafa varnaraðila um að vera undanþegin vitnaskyldu sé í fyrsta lagi reist á 51. gr. laga nr. 19/1991. Þar sé kveðið svo á, að manni sé ekki skylt að svara spurningu að viðlagðri vitnaábyrgð, ef ætla megi, að svar við henni feli í sér játningu eða bendingu um, að hann hafi framið refsiverðan verknað. Hér standi svo á, að verið sé að rannsaka, hvort starfsmenn banka hafi brotið lagareglur um þagnarskyldu. Ef þær sakargiftir væru réttar, sé væntanlega um að ræða trúnaðarmál, sem varnaraðili eigi að hafa birt í Morgunblaðinu með greinum sínum. Sé einhver fótur fyrir þessum rannsóknartilefnum, sé væntanlega ljóst, að varnaraðili kynni með vísan til 22. gr. laga nr. 19/1940, hvort sem er beint vegna 136. gr. sömu laga eða með lögjöfnun vegna laga nr. 43/1993, að verða talinn hlutdeildarmaður í ætluðum brotum, annaðhvort eða bæði fyrir að hafa aflað ætlaðra trúnaðarupplýsinga eða fyrir að hafa birt þær almenningi í blaðinu. Þessi aðstaða leiði til þess, að 51. gr. laga nr. 19/1991 hljóti að undanþiggja varnaraðila skyldunni til að svara.

Í annan stað bendir varnaraðili á, að réttur hennar til að hafna svörum sé studdur því, að henni sé stöðu sinnar vegna óskylt að gefa upp heimildir sínar að greinunum í blaðinu. Sé þá átt við, að hagsmunir almennings af frelsi fjölmiðla til efnisöflunar og tjáningar yrðu skertir, ef réttarframkvæmd tryggi blaðamönnum ekki réttinn til að virða trúnað við heimildarmenn sína. Vísað sé til 73. gr. stjórnarskrárinnar, sbr. 11. gr. stjórnskipunarlagar nr. 97/1995, sbr. áður 72. gr. stjórnarskrárinnar, 10. gr. Mannréttinda-sáttmála Evrópu, sem veitt hafi verið lagagildi með lögum nr. 62/1994, og 53. gr. laga nr. 19/1991.

Á því leiki vart vafi, að a. m. k. eftir gildistöku laga nr. 62/1994 og enn frekar eftir breytingu stjórnarskrárinnar með lögum nr. 97/1995 njóti réttur manna til að taka við upplýsingum og miðla þeim áfram sérstakrar verndar. Þessi vernd fái sérstaka þýðingu, þegar í hlut eigi blöð og blaðamenn í lýð-

ræðisríkjum, sem gegni veigamiklu hlutverki í þágu hins lýðræðislega þjóðskipulags. Verði að ætla þeim víðtækt frelsi til að afla sér upplýsinga, án þess að þeir, sem upplýsingar vilja veita án þess að gefa upp nafn sitt, þurfi að óttast, að trúnaður við þá verði rofinn. Nauðsynlegt sé að hafa í huga, að meginefni greina varnaraðila í Morgunblaðinu hafi varðað samskipti félags með víðtækri þátttöku almennings við ríkisbanka. Ljóst sé því, að efnið, sem um var fjallað, varðaði almannahagsmuni og hafi átt fullt erindi til almennings. Við birtingu upplýsinga um slík efni séu fjölmiðlar aðeins að gegna lýðræðislegri skyldu sinni.

Að því er varðar skýringu á 53. gr. laga nr. 19/1991 sé í fyrsta lagi skírskotað til þess, að 1. mgr. undanþiggi varnaraðila skyldu til vitnisburðar. Áréttu beri, að það geti ekki átt við hér, að verið sé að rannsaka brot gegn þagnarskyldu í opinberu starfi. Brot gegn tilgreindum ákvæðum laga nr. 43/1993 varði aðeins sektum eða varðhaldi, þannig, að undanþága greinarinnar eigi beint við, enda hljóti varnaraðili í þessu tilliti að verða lögð að jöfnu við þann, sem „ber ábyrgð á efni prentaðs rits“. Jafnvel þótt fótur þætti vera fyrir þeirri ætlan sóknaraðila, að verið sé að rannsaka brot í opinberu starfi, verði aldrei talið, að skilyrðum greinarinnar um nauðsyn vitnisburðar og ríka hagsmuni sé fullnægt. Við mat á hagsmunum verði m. a. að hafa í huga hina enn ríkari hagsmuni, sem varnaraðili vilji vernda.

Verði talið, að framangreindar ástæður dugi ekki til þess að taka kröfur varnaraðila til greina, sé að lokum bent á heimildarákvæði 2. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991. Í því efni sé vísað til þess, sem fyrr sagði um mat á þeim hagsmunum, sem um er fjallað í málinu. Að auki beri að nefna, að það sé ein starfsskylda varnaraðila að virða siðareglur blaðamanna, m. a. um trúnað við heimildarmenn. Með því að úrskurða varnaraðila skylt að svara væri verið að knýja varnaraðila til að brjóta gegn þessum starfsskyldum.

IV.

Heimild sóknaraðila til að leggja mál þetta fyrir dómara er í 74. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Fjallar VIII. kafla laganna um vitni o. fl. 1. mgr. 49. gr. laganna hefur að geyma meginregluna um, að öllum sé skylt að koma fyrir dóm í opinberu máli á varnarþingi sínu og bera þar vitni. Undantekningar frá þessari meginreglu er að finna í 50. – 55. gr. laganna. Að því er varðar þá, sem að lögum bera ábyrgð á efni prentaðs rits eða öðru efni, sem birt er opinberlega, er slíkt undanþáguákvæði að finna í 1. mgr. 53. gr. laganna. Fram kemur í greinargerð með lögnum, að ákvæðið sé sniðið eftir 172. gr. dönsku réttarfarlaganna. Lýtur ákvæðið að því, að framangreindum aðilum sé óskytt að skýra frá því fyrir dómi, hver sé höf-

undur að riti, grein, frásögn eða tilkynningu, sem birst hefur, án þess að höfundur væri nafngreindur. Skýra verður ákvæðið þannig, að það taki einnig til þess tilviks, sem hér er til úrlausnar, þ. e., að sá, sem er heimildarmaður, falli einnig undir það. Frá ákvæðinu er hins vegar sú undantekning, að þetta eigi ekki við, ef krafist er vitnisburðar vegna afbrots, sem ætla má, að varða muni þyngri refsingu en fésektum eða varðhaldi, eða vegna brots gegn þagnarskyldu í opinberu starfi, en það skilyrði er sett, að vitnisburðurinn sé nauðsynlegur fyrir rannsókn málsins og ríkir hagsmunir í húfi.

Eins og málið liggur fyrir, verður ekki talið, að greinaskrifin séu varnaraðila saknæm, þannig, að 51. gr. laga nr. 19/1991 eigi við. Verður niðurstaða málsins einungis reist á því, hvernig beita skuli 1. mgr. 53. gr. laganna. Í því sambandi verður fyrst að líta til þess, að sá banki, sem grunur leikur á, að trúnaðargögn og trúnaðarupplýsingar séu komin úr, er í eigu íslenska ríkisins.

Af hálfu varnaraðila er því mótmælt, að ákvæði almennra hegningarlaga um þagnarskyldu eigi við um bankastarfsmenn. Gildi þar einu, hvort þeir séu starfsmenn einkabanka eða ríkisbanka. Um þá gildi einungis ákvæði laga nr. 43/1993, og því eigi skírskotun til 136. gr. laga nr. 19/1940 ekki við. Fram kemur í gögnum málsins, að grunur sóknaraðila beinist einkum að því, að fyrirsvarsmður Landsbankans, bankastjóri eða bankaráðsmaður, sé heimildarmaður og sá, sem afhent hafi trúnaðargögnin. Á því leikur ekki vafi, að þeir, sem að framan eru nefndir, eru opinberir starfsmenn í skilningi 1. mgr. 1. gr. laga nr. 38/1954 um réttindi og skyldur starfsmanna ríkisins, sbr. hrd. í málinu nr. 146/1995, og falla því, hvað refsíðabyrgð varðar, undir ákvæði XIV. kafla almennra hegningarlaga.

Samanburður á þeim hluta rannsóknargagna málsins, er flokkast sem trúnaðargögn, við orðalag í blaðagreinum varnaraðila bendir eindregið til, að varnaraðili hafi haft þessi gögn við að styðjast. Er því uppi rökstuddur grunur um, að miðlun upplýsinganna til varnaraðila stafi frá einhverjum þeirra, sem fyrr eru nefndir, og að með því kunni ekki einungis að hafa verið brotið gegn 43. gr. laga nr. 43/1993, heldur einnig 136. gr. laga nr. 19/1940. Við skoðun rannsóknargagna málsins er einnig ljóst, að framhald rannsóknarinnar veltur að verulegu leyti á því, hvort varnaraðili ber vitni um þau atriði, sem krafa sóknaraðila lýtur að. Því skilyrði 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991, að vitnisburður sé nauðsynlegur fyrir rannsókn málsins, er því fullnægt. Eftir stendur þá að meta, hve ríkir hagsmunir séu í húfi, að réttlætt geti framgang kröfu sóknaraðila. Þess er þá fyrst að geta, að þess sér hvergi stað í gögnum málsins, sá aðili, sem trúnaður virðist hafa verið brotinn gagnvart, hafi látið uppi álit um, að hann hafi skaðast vegna greinaskrif-

anna eða að athugasemdir hafi verið gerðar við þau af hans hálfu. Nærlægast væri því að láta við svo búið sitja. Allt að einu verður hér að líta til fleiri þátta. Eins og áður er að vikið, beinist grunur rannsóknara að tiltölulega fámennum hópi manna, sem liggja þá allir, sekir jafnt sem saklausir, undir grun um ætlað þagnarskyldubrot, er varðað gæti refsingu samkvæmt 43. gr. laga nr. 43/1993 og 136. gr. almennra hegningarlaga. Einnig verður í þessu samhengi að líta til hlutverks þess aðila, sem hratt rannsókninni af stað, þ. e. bankaeftirlits Seðlabankans. Eins og nafn þeirrar stofnunar bendir til, er hún eftirlitsstofnun með bönkum og sparisjóðum. Myndi það rýra mjög skilvirkni eftirlitsins, ef þeir, sem eftirlitinu sæta, gætu með því, sem sýnist vera yfirborðslegar skýringar og svör, komið sér undan rannsókn.

Að öllu þessu athuguðu og virtu verður niðurstaða dómsins sú, að nægjanlega ríkir hagsmunir séu í húfi í skilningi 1. mgr. 53. gr. laga nr. 19/1991, til þess að unnt sé að taka kröfu sóknaraðila til greina. Er varnaraðila samkvæmt framansögðu skylt að bera vitni í máli þessu.

Ú r s k u r ð a r o r ð:

Varnaraðila, Agnesi Bragadóttur, blaðamanni á Morgunblaðinu, er skylt að koma fyrir dóm sem vitni til skýrslugjafar í RLR-máli nr. 3455/95.
